

Datum: 20. aprila 2020

Številka: 092-2/2020

PISMO DIREKTORJA Rica JAVNOSTI

Spoštovani,

pred tremi tedni sem zaradi negotovosti in skrbi, kako bo z letošnjo maturo, pisal maturantom. V vmesnem času je prišlo do odločitve, da matura tudi letos bo, esej pri materinščinah je prestavljen na 1. junij in nastalo je nekaj zamikov v koledarju pri predmetu glasba. V tem času maturanti splošne mature in njihovi učitelji brez zaznanih večjih težav in polemik zaključujejo praktične dele pri izbirnih predmetih. Vmes pa se pišejo pisma, pobude in različni predlogi, ki jih nekateri mediji usmerijo v argumentirano razpravo, žal pa mnogi tudi v populistično ustvarjanje nezaupanja v strokovne rešitve, ponujanje instant rešitev in vnašanje negotovosti. Nekaj jeznih pa niti ne predlaga drugačnih ali izvedljivih rešitev, ampak bi maturo v celoti ukinili; čimprej, takoj, čeprav je do pisnih izpitov še 40 dni. Kaj pa po tem, pa ne (po)vedo oz. ni njihova težava. Ker je soočanje z epidemijo v Sloveniji že obrodilo dobre rezultate in so trendi obetavni, izražanje skrbi za zdravje maturantov in učiteljev ni več glavni razlog za korenite spremembe izvedbe mature. Napovedana je možnost ponovne uvedbe, najbrž nekoliko prirejenega, pouka v šolah za zaključne letnike v mesecu maju.

Pri izvedbi, (ne)izvedbi ali drugačni izvedbi mature gre za kompleksno sistemsko rešitev v zapleteni šolski vertikali. Na spomladanskem roku obeh matur, splošne in poklicne, se odloča o približno 17.000 prijavljenih maturantih, ne samo o njihovem zaključevanju srednje šole, ampak tudi o urejenem in predvidljivem prehodu v terciarno izobraževanje. Problem, ki ga človek težko spregleda, je izraženo in poudarjeno nezaupanje v stroko, izkušnje, reference, kompetentnost. V Sloveniji se žal pogosto reševanje strokovnih vprašanj zameša s politično demokracijo; kot da vsak glas pri tem šteje, celo enako. Za relevantno strokovno razpravo se je potrebno najprej kvalificirati z znanjem, referencami, izkušnjami, preteklimi rezultati na določenem področju. Sama po sebi se ponuja primerjava med odločanjem o letošnji izvedbi mature in spopadanjem s posledicami epidemije. Upam, da smo si vsaj v času preprečevanja širjenja epidemije, ki je tesno povezana tudi z reševanjem življenj predvsem v rizičnih skupinah, enotni, da je potrebno zaupati strokovnjakom in da moramo parcialne interese posameznika podrediti skupnosti. Če kdaj, v času krize ni prostora za individualne želje, kaj bi rad delal vsak posameznik in tudi ne za decentralizacijo upravljanja s krizo. Če se v teh razmerah poskuša deliti odpustke posameznikom, to škoduje drugim – večini. Upamo lahko, da se bomo čez leto, dve

in več še spomnili sedanjih izkušenj, ko se bo po »zmagi« nad koronavirusom ponovno odprla razprava o obveznem cepljenju. Kljub dejstvu, da necepljeni posamezniki in skupine ogrožajo večino drugih, se je tudi pri razpravah o cepljenju enačilo argumente epidemiologov z mnenji laikov in na tej osnovi preštelo glasove.

To, kar se je še nedolgo nazaj, v času pred epidemijo, dogajalo v razpravah o (ne)obveznem cepljenju, se v teh tednih dogaja glede letošnje izvedbe mature. Preklic mature bi bil posameznikom ali skupinam v korist, sicer najbrž samo kratkoročno, celotni generaciji oz. večini v njej pa v evidentno in večletno škodo. Pa se kljub temu poskuša enačiti mnenja dijakov in aktivnih laikov z izoblikovanimi stališči ter preverljivimi argumenti izkušenih strokovnjakov. Ali je kakšna osnova, da se oporeka strokovnost ali izkušnje maturitetnim organom ali Državnemu izpitnemu centru? Za nami je več kot 25 let uspešno izpeljanih splošnih matur in 18 let poklicnih matur, vsakoletne kohorte 19-letnikov so sistemsko urejeno in predvidljivo zaključile srednjo šolo in se vpisovale na fakultete in druge visokošolske ter višješolske zavode. Izkušena ekipa ima celo referenco veljavne izpeljave ene mature v izjemnih okoliščinah naravne katastrofe. Če se bralci tega ne spomnijo, pomeni, da je bila očitno izpeljana brez posledic, veljavno in zanesljivo za kandidate. Šlo je za izpeljavo poklicne mature v zimskem roku v času žleda v začetku leta 2014.

Na Državnem izpitnem centru in v maturitetnih organih skrbno preberemo vse prejete predloge in pobude; posamezne smo in še bomo po tehtnem premisleku tudi upoštevali. Apeliramo pa na zaupanje strokovnjakom, ki moramo gledati na celoten sistem in na vseh 17.000 maturantov. Pred seboj imamo vprašanja, kaj bo z njimi, ne samo danes in do konca šolskega leta. Kaj bo letos s srednješolci iz preteklih let, ki želijo z maturo letos zaključiti srednjo šolo ali priti na zelen študij? Kaj bo s kandidati, ki pred maturo nimajo in ne morejo imeti šolskih ocen? Kaj bo z vpisom na fakultete, kaj bo s pritožbami tistih, ki ne bodo izbrani na zeleno smer? Kaj bo z njimi drugo leto. Ali dvomljivci in kritiki res ne pomislijo, da bi nam na Državnem izpitnem centru lahko povsem ustrezalo, da drugi odgovorni na podlagi pritiskov dela dijakov in javnosti sprejmejo odločitev, da mature ne bo in kot javni uslužbenci tudi mi ostanemo doma? In to ob zavedanju, da z opustitvijo letošnje mature ali bistveno spremembo izvedbe, za kar vse kaže, da ne bo utemeljenih razlogov, povzročimo šolskemu sistemu in večini teh 17.000 maturantov težko premostljive in dolgotrajne težave in krivice. V javnosti NIHČE ni predlagal systemske in izvedljive rešitve, ki bi bila za letošnjo generacijo maturantov vsaj približno tako dobra kot sprejeta dopolnjena izvedba. Za ne-izvedbo ali radikalnejšo spremenjeno izvedbo mature zaradi domnevne večje všečnosti strokovnjaki ne moremo sprejeti odgovornosti, kritikom, javnosti in medijem pa je ne bo treba. Za predlagano in sprejeto izvedbo pa se maturitetni organi in Državni izpitni center jasno zavedamo svoje odgovornosti.

Vsakič se zdrznem, ko v zadnjih tednih o letošnji maturi slišim pogosto uporabljeno povezavo med »izrednimi razmerami« in »izrednimi ukrepi«. Ali res »izredne razmere« ZAHTEVAJO »izredne ukrepe«? Ko kritiki nimajo argumentov za svoje predloge, smo strokovnjaki z zagovarjanjem čim višje stopnje »normalnosti« pogosto potisnjeni v obrambo pred tako, morda na prvi vtis, sprejemljivo tezo. Vendar, ali ni logično, da se strokovnjaki tudi v »izrednih razmerah« zavzemamo za čim večjo »normalnost« ukrepov? Če imamo stabilen, urejen in »protipotresno« zgrajen maturitetni sistem, ali ni pričakovati, da zagotavlja večjo varnost za vse udeležence? Ali si kritiki res želijo »izredne ukrepe« za vsako ceno, četudi bi bile posledice teh nepredvidljive

in za večino očitno slabše kot »normalne«? »Izredni ukrepi« niso nujni, če se le da, sploh niso zaželeni. »Izredne razmere« samo DOPUŠČAJO uporabo »izrednih ukrepov«, če je res potrebno.

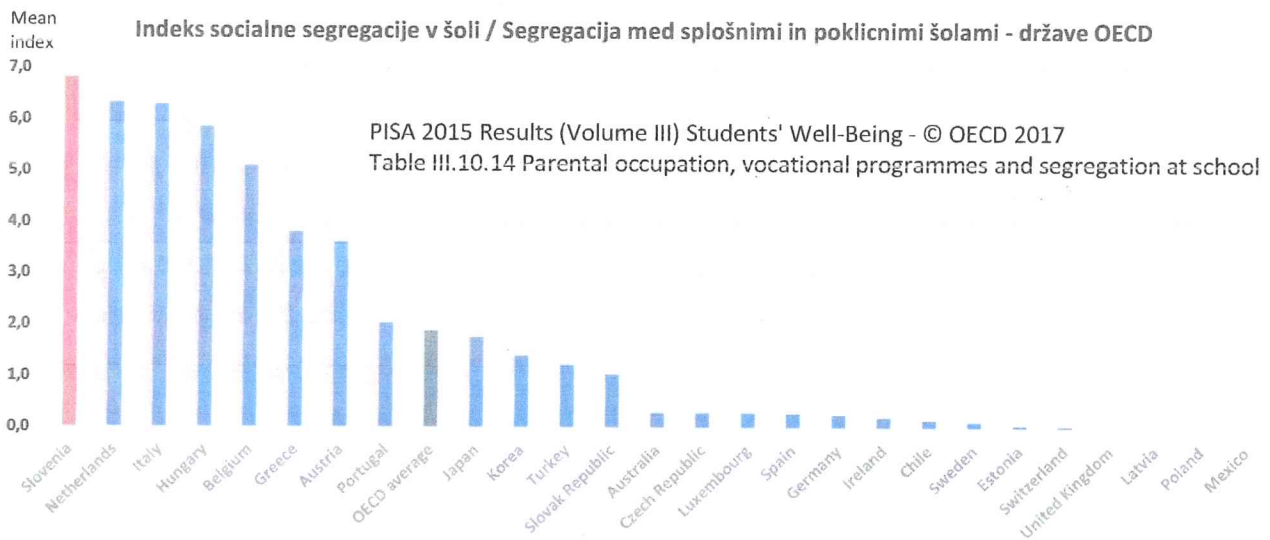
Drug problem, ki ga v zadnjih tednih glede izvedbe letošnje mature zaznamo, je lahkotnost govorjenja o pravičnosti in nelogičnosti v zvezi s tem. Govorimo o pravični porazdelitvi dosežkov in uspeha ob zaključku srednje šole glede na socialno ekonomski status (SES) družin, iz katerih prihajajo maturantje, med spoloma in, med različnimi programi oz. nivoji. Pri tem se opiram na verodostojno stališče dveh strokovnjakov na področju edukacije, *da je za šolo značilna reprodukcija družbenih in drugih neenakosti, zato je treba to dejstvo javno izpostavljati; šolska politika in učitelji mora(mo) razkrivati mehanizme, ki so v ozadju empiričnih opažanj* (Gaber, Marjanovič–Umek, 2009, 34).

Nekateri kritiki izvedbe letošnje mature so sicer izjemni humanitarci v spopadanju z revščino, še posebej otrok in mladostnikov, nekateri so odlični učitelji ali strokovnjaki na svojem specifičnem področju, vendar očitno ne poznajo dovolj sistemskih rešitev v šolstvu in kompleksnosti maturitetnega sistema z vsemi posledicami. Nekateri drugi pa se v javnih pismih na nepravičnost v družbi (v Sloveniji) spomnijo (še) v času koronavirusa in v diskusiji o izvedbi mature. Sedaj pa želijo vso odgovornost za nepravičnost med dijaki iz družin z različnim SES naložiti izvedbi štirih ali petih predmetov mature v času širjenja epidemije. Ali pa želijo letošnji izvedbi mature naložiti zavezo, da naj s krčenjem ali z ukinitvijo razreši nepravičnosti, ki so se v naši družbi dogajale mladim do njihovega devetnajstega leta starosti.

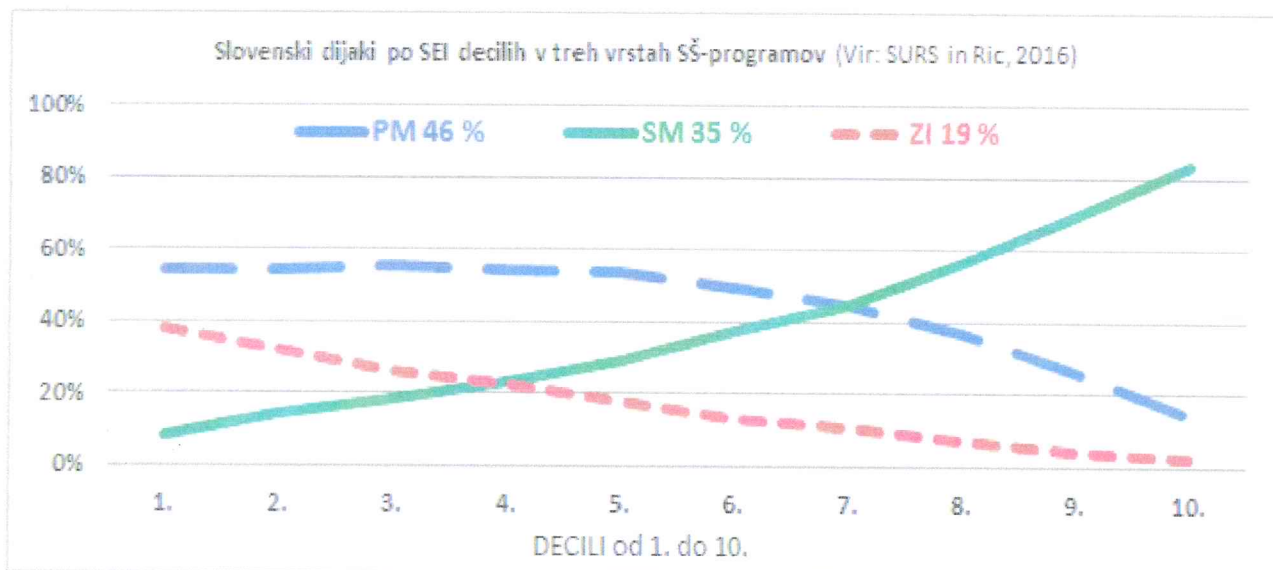
Ali se res nihče od javnih kritikov ni pozanimal, da tudi na Državnem izpitnem centru že več let naslavljamo vprašanje nepravičnosti v slovenski družbi in šolstvu ter poskušamo vplivati na dolgoročno reševanje tega problema tudi z našimi analizami, raziskavami in javnim angažmajem? V vseh državah in šolskih sistemih po svetu so učni dosežki povezani s socialno-ekonomskim statusom (SES) učencev in šol, povezanost se med sistemi zelo razlikuje, zato nizki dosežki za prikrajsane niso neizogibni, kot žal menijo mnogi! Pri devetošolcih (torej na koncu osnovne šole) smo v Sloveniji izmerili majhno varianco v dosežkih Nacionalnega preverjanja znanja (NPZ) med šolami (8,2 %); zaradi šol z malo oddelki je varianca med razredi znotraj šole zelo majhna, tako da je glavnina variance v dosežkih NPZ (91,8 %) med učenci znotraj posameznih šol. Po teh kriterijih je slovenska enovita 9-letna OŠ s šolskimi okoliši in brez prevladujočega vpliva staršev na izbiro šole – pravična (Cankar, Bren, Zupanc 2017). Velik problem pa je opazen na prehodu iz osnovne v srednjo šolo (SŠ).

Že več let nas mednarodne primerjave šolskih sistemov opozarjajo, da v Sloveniji v različne vrste srednjih šol (gimnazije, strokovne, poklicne) poleg kriterija znanja izrazito vpisujemo dijake po SES družine mladostnika.

V gimnazijah imamo za slovenske razmere visoko strukturo po SES, povsem drugače je v naših srednjih strokovnih in še posebej poklicnih šolah. Seveda so tudi v gimnazijah posamezniki, ali manjše skupine dijakov, iz družin z nizkim SES. Že na ravni oddelka pa v vseh srednjih strokovnih in poklicnih programih težko najdemo oddelek, ki bi imel višji povprečni oddelčni indeks SES kot ga ima najšibkejši oddelek v katerikoli gimnaziji.

Z raziskavo Državnega izpitnega centra in s podatki SURS-a smo prišli do še bolj specifičnih ugotovitev (Cankar, Bren, Zupanc 2017). Za celoletno kohorto srednješolcev, ki je bila vključena v tri velike skupine SŠ programov (gimnazije s splošno maturo (SM), srednje strokovne šole s poklicno maturo (PM) in poklicne šole z zaključnim izpitom (ZI), smo iz podatkov SURS-a pridobili podatke o izobrazbi, prihodkih in premoženju staršev in oblikovali indeks SEI. Vsakega srednješolca smo razvrstili v eno od desetih skupin po indeksu SEI; v 1. decilu so najrevnejši z nizko izobrazbo staršev, v 10. decilu pa najpremožnejši in najvišje izobraženi. Na spodnjih grafih prikazujemo deleže vključenih v različne smeri izobraževanja po SEI decilih.

Po končani OŠ se v različne vrste SŠ v Sloveniji mladi vpisujejo in zaključujejo srednjo šolo izrazito po SEI statusu njihovih družin. Dohodki družine gimnazijca so za več kot 40 % višji od dohodkov družine dijaka v srednji strokovni šoli in skoraj 80 % višji od dohodkov družine dijaka poklicne šole. Vrednosti nepremičnin družine gimnazijca so za več kot 50 % višji od vrednosti nepremičnin družine dijaka v srednji strokovni šoli in skoraj 120 % višji od vrednosti nepremičnin družine dijaka poklicne šole. [Predstavljeni so deleži median.]

Če je v Sloveniji dijak iz družine s SEI v 1. decilu, je vpisan v gimnazijo in jo zaključi s splošno matura z 8 % verjetnostjo; po drugi strani pa je dijak iz družine s SEI v 10. decilu vpisan v gimnazijo in jo zaključi s 83,6 % verjetnostjo. V srednje strokovne šole se mladi iz družin od 1. do 5. decila vpisujejo in jih zaključujejo v približno enakem deležu, od 6. do najvišjega 10. decila pa delež vključenih v strokovne šole strmo upade; mladi iz družin z visokimi SEI decili se vpišejo v gimnazije in zaključijo srednjo šolo s splošno matura. Taka je slovenska srednješolska realnost. Ko človek posluša, bere in po televiziji gleda kritike izvedbe letošnje mature, predvsem iz ust angažiranih gimnazijcev, ki zelo radi poudarjajo (ne)pravičnost, nekateri celo priznajo, da oni s svojo lepo in veliko sobo za učenje doma, računalniki in pripravami nimajo težav, vendar pa poznajo tudi takšne, ki vsega tega nimajo, imajo pa brate in sestre, si ne morem izbrisati iz glave zgornjih grafov. Ali je znano, v katere srednje šole hodijo otroci iz družin, ki živijo v Sloveniji npr. pod pragom revščine? Koliko je maturantov splošne mature, ki prihajajo iz teh družin? Samo približno 1 %, eden med 100, manj kot 1 na posamezno slovensko gimnazijo! Ja, vsak je pomemben, ključen je posameznik. Resnično pa sem kot dolgoletni učitelj prepričan, da vsakega gimnazijca iz šibkejšega socialnega okolja do zaključnega letnika v šolah prepoznajo, tako ravnatelji, njegovi učitelji in svetovalne službe, nenazadnje sošolci. Prepričan sem, se je njim že do sedaj in se jim bo tudi v prihodnje še posebej pomagalo, tudi pri pripravah na matura. Za njih je odlično opravljena matura življenjska priložnost za preboj iz revščine v njihovi odraslosti, velika večina gimnazijcev takih težav nima.

Maturantov poklicne mature, ki jih je veliko več kot za splošno matura, pa (skoraj da) ni slišati, med njimi pa je delež iz družin pod pragom revščine večji. Med njimi tudi ni slišati več kot 1.500 tistih, ki so se zaradi želje po vpisu na fakultete vse leto pripravljali in prijavi k opravljanju dodatnega predmeta splošne mature k poklicni maturi – t. i. petemu predmetu. Zakaj njih ni slišati? Ker z ukinitvijo izvedbe letošnje mature oni ne morejo zaključiti tega, za kar si vse leto poleg svoje poklicne mature prizadevajo. Maturanti poklicne mature, pa tudi prijavljeni kandidati kot 21-letniki nimajo šolskih ocen, iz katerih bi po prepričanju kritikov lahko pridobili nadomestne ocene – samo da ne bi bilo mature. Kakšna krivica bi se zgodila tem, če bi preprosto »upoštevali« pritiske nekaterih izražene v medijih, pa tega ne vedo, ali jih to prav nič ne zanima in to ni njihova skrb?

Glede na prej omenjeno raziskavo smo prepričani, da na vpis v srednje šole vpliva že doseženo znanje do konca OŠ in tudi osebne in družinske preference po vrsti srednje šole, ni pa zanemarljivo dejstvo, da ob omejitvah vpisa za vpis v srednje šole že dolga leta vplivajo interne šolske ocene ob zaključku OŠ. Podobne raziskave za prehod iz srednje šole na fakultete v Sloveniji ne poznamo. Iz drugih raziskav pa je znano, da so se dijaki v Sloveniji z nizkim SES, ki so se odločali za univerzitetni študij, odločali za manj prestižne programe (pedagoški, tehnični poklici ipd.); populacija iz zgornjega srednjega razreda in višjega razreda se je bolj pogosto odločala za študij arhitekture, medicine, prava – za študij na prestižnih fakultetah (Gaber in Poljanšek v: Gaber, Marjanovič–Umek, 2009). Iz teorije in šolske prakse po svetu je tudi znano, da učitelji običajno dajejo SES privilegiranim dijakom in dekletom boljše šolske ocene, tudi če zunanje preverjanje znanja pri njih ne izkazuje boljših dosežkov kot pri SES prikrajšanih dijakih in fantih (OECD, 2012). Zato je mogoče razbrati, da gre za popolno nepoznavanje tematike ali sprenevedanje, tistih, ki trdijo, da bi bila za dijake z nižjim SEI bolj pravična ukinitvev eksterne mature in upoštevanje internih šolskih ocen za zaključek

izobraževanja v srednjih šolah ter upoštevanje tega kot kriterija za prehod na študij. Z letošnjo ukinitvijo mature in zaključkom srednje šole samo z internimi šolskimi ocenami, bi torej razkorak med dijaki iz različnih socialnih struktur na prehodu v terciarno izobraževanje še poglobili.

Zniževanje standardov znanja v naših šolah, množičnost vključevanja v višje stopnje izobraževanja, inflacija ocen, spričeval in diplom se v slovenskem šolstvu dogaja že dolga leta. Matura predstavlja enega od »zadnjih« branikov, ki se temu upirajo. Povsem zmotno pa je mišljenje, da bi z ukinitvijo mature izboljšali možnosti tistim z nizkim SES, s slabšimi izhodiščni pogoji, ki morda dva meseca doma niso imeli računalnika, imajo brate in sestre, nimajo svoje sobe za učenje ipd. Nasprotno; enakost šolskih ocen in posledično izobrazbena uravnalovka pri mladih odraslih zabriše merljive kriterije za meritokratsko družbeno promocijo in okrepi nepotizem in plutokracijo. Otroci iz premožnejših družin imajo veliko odprtih vrat za uspešno življenje; otroci iz revnih družin pa imajo pogosto le eno priložnost v življenju in to je dobra šola, ki jim daje priložnosti, da razvijejo svoje potenciale. Na zaključku šolanja pa eksterno preverjanje znanja. Slovenska matura predstavlja tako možnost in priložnost, da izkažejo svoje potenciale in znanje, ki ga interne ocene ne zaznajo oz. ne dovolj. Z maturitetnim dosežkom lahko izstopijo navzgor in prehitijo uravnalovko šolskih ocen, ki je praviloma v prid mladim z visokim SES. Empirično dokazano eksterna matura na koncu srednje šole predstavlja meritokratski družbeni podsistem, v katerem največ štejejo talent in trud posameznika, zmanjšan pa je vpliv SES družine srednješolca.

Z ukinitvijo mature in ob zaključku srednje šole samo z internimi ocenami bi dosegli diametralno nasprotno učinke od deklariranega zavzemanja za večjo pravičnost in za deprivilegirane.

Ko se govori o pravičnosti, je mogoče pogledati večletne podatke za uspeh oz. ocene na maturi in interne učiteljeve ocene v zaključnem letniku tudi po spolu. Že dolgo je znano, da so praviloma interne učiteljeve ocene višje za dekleta in nižje za fante, eksterno ocenjevanje – v Sloveniji tudi matura – zmanjša razkorak v ocenah med spoloma, v več primerih pa na maturi fantje dosežejo celo nekoliko boljši uspeh od deklet. Pri lanskem spomladanskem roku poklicne mature je bila verjetnost, da bo imel fant boljši ali enak *splošni uspeh na poklicni maturi* 43,2 % (za dekleta 56,8 %); verjetnost, da je imel fant boljši ali enak *interno ocenjen uspeh v zaključnem letniku* pa 38,7 % (za dekleta 61,3 %); vse razlike so bile statistično pomembne ($p = 0,001$).

Na lanskem spomladanskem roku splošne mature sta bili razliki verjetnosti za boljši ali enak *splošni uspeh na maturi* sicer statistično nepomembni ($p=0,01$), skoraj $\frac{1}{2} : \frac{1}{2}$; 48,0 % (za fante) : (52,0 % za dekleta). Statistično pomembni ($p = 0,001$) pa sta bili razliki za boljši ali enak *interno ocenjen uspeh v zaključnem letniku*, za dekleta 59,3 % : 40,7 % za fante.

Na *splošni maturi* je bila verjetnost, da je imel fant pri MAT boljšo ali enako oceno (v 8-stopenjski lestvici) 54,9 % (pri ANG 53,8 %), *pri internih ocenah v zaključnem letniku* (v 5-stopenjski lestvici) pa je verjetnost za boljši ali enak uspeh višja za dekleta, tako pri MAT 52,3 % kot pri ANG 53,1 %. Vrednosti veljajo za lanski spomladanski rok splošne mature (2019), vendar se vzorec ponavlja iz leta v leto. Matura v Sloveniji zmanjšuje ali »kompenzira« razkorak med šolskimi ocenami. Tudi zato je zagovarjanje stališča, da bi ukinitve mature in upoštevanje samo internih ocen v zaključnih letnikih pomenilo večjo pravičnost, globoko nepoznavanje in neupoštevanje dejstev. Evidentno bi bilo to za letošnjo generacijo nepravilno.

Predvsem splošne gimnazije lahko same v štirih letih šolanja, večino v 3. in 4. letniku, določenim predmetom dajo večje število nerazporejenih ur. Vsa leta se izkazuje, da večino nerazporejenih ur vnaprej načrtovano dodelijo maturitetnim predmetom. Po učnem načrtu je pri SLO maturitetni standard za snov štirih let 560 ur (enako pri MAT; 420 ur za TUJ, 315 ur za naravoslovne in družboslovne izbirne predmete). Dejstvo pa je, da večina gimnazij tem uram doda še 35 ur, 70 ur ali celo več (35 ur dodatnega pouka predstavlja v enem šolskem letu 1 učna ura tedensko). Ko se v javnosti govori, da zaradi koronavirusa v šolah snov ne bo predelana, čeprav pouk poteka tudi na daljavo, četudi ne nujno povsem enakovredno kot v šoli, tudi ti podatki niso zanemarljivi. Dijaki gimnazij imajo na urniku 4 učne ure SLO in MAT tedensko, večina gimnazij je v štirih letih maturantom zagotovila 9 tednov dodatnih ur SLO in MAT ($9 \times 4 \approx 36$ ur), mnoge celo 18 tednov dodatnih ur ($18 \times 4 \approx 70$ ur), nekatere pa še več. To je nekaj podatkov o ozadju glede možnosti o nepredelani snovi. V Sloveniji je gimnazijsko izobraževanje na široko razpršeno na več kot 80 gimnazijah. Vsako leto ob razglasitvi rezultatov mature z veseljem sporočamo, da t. i. zlati maturanti ne prihajajo samo iz nekaj gimnazij, ampak iz mnogih, lani iz 46 iz 31 krajev. To je dodana vrednost slovenskega šolskega sistema, da maturanti lahko pridobijo znanje in izkažejo izjemnost v tako širokem decentraliziranem prostoru in odličnost ni rezervirana samo za nekaj »elitnih« šol. Po drugi strani pa ni nobena skrivnost, da imajo v nekaj krajih tudi gimnazije, posebej v mestih z več gimnazijami, kjer zelo redko kdo postane zlati maturant. Kako pa pri pet-predmetni splošni maturi postaneš zlati maturant? Ambiciozno moraš izbrati matematiko (MAT) in tuj jezik (TUJ) na višjem nivoju, ko lahko z več vloženega truda in učenja za višje izkazano znanje dobiš največ 8 točk; na osnovnem nivoju pa največ 5 točk. Lahko na višjem nivoju izbereš MAT in TUJ, ali vsaj enega od teh, če pa na višjem nivoju ne izbereš nobenega, pa zlati maturant ne moreš postati.

Izbira višjega nivoja je pravica maturanta, formalno se lahko odloči še do konca meseca marca, tik pred maturo; v resnici pa se večina odloči že mnogo prej. Odločijo se že v svoji gimnaziji, ki jim praviloma nudi drugačne, bolj ali manj obsežne in zahtevne priprave za dvonivojske maturitetne predmete. Mnogi dijaki pa so se že ob izbiri in vpisu v 1. letnik določene gimnazije »odločili«, da se ne bodo učili na zahtevnejšem nivoju, ker so se pozanimali, da na izbrani gimnaziji le redkokdo ali nihče v generaciji ne izbere višjega nivoja. To vedo tudi njihovi starši. Nekaj gimnazij v Sloveniji je, kjer ni bilo nikogar med dijaki, ki bi izbral ANG na maturi na višjem nivoju. Pri MAT je več kot 15 % gimnazij takih, kjer lani spomladi niti en maturant ni izbral MAT na višjem nivoju. Tudi izkušeni učitelji inštruktorji v vsakem večjem kraju vedo povedati, kakšen je po njihovem mnenju nivo znanja in predelana snov v določeni gimnaziji.

Ko nekateri dijaki v medijih povedo, da niso oz. ne bodo predelali vse snovi za maturo, je potrebno imeti v mislih tudi zgoraj navedena dejstva in bi bilo potrebno na vsaki šoli posebej pogledati, kako je z »nepredelano« snovjo. Če poznamo dejstva, ali naj bi vsa ta zavestna dejanja in aktivne (ne)izbire maturantov in skupin gimnazijcev spregledali? Še posebej težko pa je sprejeti očitke o »nepravičnosti«, ki naj bi se z letošnjo izvedbo mature zgodile njim.

Z ukinitvijo mature in upoštevanjem zgolj šolskih internih ocen, vseh na lestvici od 2 do 5, bi množici najbolj prizadevnih odrekli možnost, da svoje višje znanje izkažejo in so zanj nagrajeni z več točkami (do 8) pri predmetu in z možnostjo tudi letos postati zlati maturant s 30 točkami in vse do diamantnih 34. Kdo si upa trditi, da je pravično maturante, ki so se 3 leta in 7 mesecev v povsem normalnih okoliščinah učili zahtevnejšo

snov, drugi pa manj ambiciozno in manj zahtevno, sedaj zaradi nekajtedenskega učenja na daljavo vse zapreti v isti boben za loterijski vpis na fakultete z omejitvijo vpisa? To pa bi bilo zares krivično!

Samo nekoliko spremenjena izvedba spomladanskega roka je preiščena rešitev tudi zaradi premisleka o nadaljnjih postopkih. Kritikom pač ni treba misliti, kaj sledi naprej. Mogoče kdo misli, da se šolsko leto in matura zaključita s podelitvijo spričeval. V praksi pa se potem šele začnejo postopki razvrščanja bodočih brucev na zelene študije (VPIS), zapleteni postopki uveljavljanje pravic kandidatov z vpogledi in ugovori in nenazadnje tudi z drugim, jesenskim rokom mature. V sedanji spomladanski rešitvi bodo lahko maturanti uveljavljali vse pravice, ki so jim zagotovljene po razglasitvi, in bodo lahko pristopili tudi k izboljševanju ali popravljanju mature na letošnjem jesenskem roku. Ali je kdo od kritikov in predlagateljev instant rešitev pomislil, kaj bo s pravico posameznika do ugovora, kako bo mogoč VPIS na študij, še posebej na fakultete z omejitvijo vpisa? In kako bo mogoče reševati pritožbe tistih, ki na zeleno fakulteto ne bodo izbrani? Ali kdo misli, da se lahko letošnji generaciji z interventnim zakonom prepove uveljavljanje pravic do pritožbe?

Razlog, da je letošnja nekoliko prirejena spomladanska izvedba mature, v danih razmerah, sprejemljiva rešitev, je tudi v tem, da je mogoče izpeljati tudi normalen jesenski rok mature. Slovenija ima v teh razmerah prednost, ker ima v sistemu dva izpitna roka in mehanizem, da se v izjemnih razmerah posamezniku odobri opravljanje mature v jesenskem roku in se mu rezultat prizna »za nazaj«, kot da bi rezultat dosegel na spomladanskem roku. To v praksi pomeni zelo veliko, ker bo lahko tak uspešen kandidat začel študij 1. oktobra in bo kandidata z ustreznim dosežkom jeseni čakalo mesto tudi na fakulteti z omejitvijo vpisa. V razmerah ugašanja epidemije bo letos ta mehanizem posebej dobrodošel, ker bosta lahko Državni komisiji za maturo v primerih bolezni kandidatov na spomladanskem roku, ob ustrezni zdravstveni dokumentaciji, v korist kandidatom posegli po tem mehanizmu

Vedno moramo biti občutljivi na ne-pravičnost, tudi odločevalci o maturi smo. Posebej, če naj bi se sistemska krivica dogajala ranljivim skupinam. S pismom sem se odzval predvsem zato, ker je v javnosti v povezavi z letošnjo izvedbo mature veliko kritik pod geslom »nepravičnosti«, in s tem povezanimi idejami in predlogi za ukinitve mature ali bistvene spremembe izvedbe in zaključka šolanja. Upam, da sem z zapisanim vsaj nekoliko pojasnil, da bi prav z opustitvijo izvedbe letošnje mature, z opustitvijo dolžnega ravnanja strokovnjakov, v sicer dodatnih varnostno-zdravstvenih okvirih, povzročili resnične krivice, nove in dodatne nepravičnosti, negotovost in brez potrebe neregularen zaključek srednje šole ter nezanesljiv prehod v terciarno izobraževanje z veliko utemeljenimi pritožbami in krivicami.

Upam, da bodo zapisana pojasnila koga prepričal, predvsem cenjene strokovnjake na drugih področjih, pa tudi dijake in maturante, da naj (predvsem) v izjemnih razmerah zaupajo strokovnjakom na določenem področju – v tem primeru strokovnjakom za izvedbo mature. V maturitetnih organih in na Državnem izpitnem centru nismo sovražniki mladih (maturantov), čutimo pa odgovornost, da tudi letošnje srednješolsko zaključno leto izpeljemo in zaključimo z veljavno maturo za celotno generacijo in za vse različne skupine, ki se bodo lahko vpisale na študij pod predvidljivimi pogoji in kriteriji.

S spoštovanjem.

Dr. Darko Zupanc,
direktor Rica